

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שער מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת במדבר תשע"ז:

בגדרי האיסור ליגע בספר בידיו

הנה יש לעיין בדין המשתתף במעמד סיום כתיבת ס"ת¹, ומתכבד להשלים אות בספר התורה האם צריך ליטול את ידיו.

והנה בבירור העניין יש לעיין בכמה הלכות: א] הבא לתקן דבר בספר התורה, האם צריך ליטול ידיו קודם נגיעתו בספר התורה. ב] האם ספר התורה קודם מילוי האותיות כשר, או שאיננו שלם ואין עליו קדושת ס"ת עד השלמת מילוי האותיות. ג] האם הנוגע בשאר כתבי הקודש ובמזוזה וכו' חייב ליטול ידיו. ד] האם דין הנוגע בס"ת חסר כדין הנוגע בשאר כתבי הקודש.

א] איתא בגמ' [שבת י"ד. מגילה ל"ב.] "האוחז ס"ת ערום נקבר ערום", ומסיקה הגמ' דהיינו ערום בלא אותה מצוה, ופירש"י שהכוונה לאוחז ס"ת ונוגע בה בידיו בלא מטפחת, וכן כתב השו"ע [או"ח ס"ו קמ"ז ס"א] וז"ל: "אסור לאחוז ס"ת ערום בלא אותה מטפחת".

וברמב"ם [פרק י' מהל' ס"ת ה"ו] כתב וז"ל "ולא יאחז את ספר התורה כשהוא ערום", ונחלקו המפרשים בכוונתו שיש שפרשו שכוונתו שאל יאחז האדם את ספר התורה כשהאדם ערום, אולם רבים מהאחרונים תמהו על פירוש זה [דהלא אסור אף לגלות ערוה מול סה"ת כמבואר שם ברמב"ם, וכ"ש לא לאחוז את סה"ת כשהוא ערום, וגם אם נימא דערוותו מכוסה, הלא בשבת י"ד. אמרו שמה"ט גזרו שהספר יטמא את הידים לתרומה, ואם נימא שהאדם ערום, מאי שיאטיה דהאי דינא לגזירת הידים] ופרשו שכוונתו כפירוש רש"י [עיי"ש בס' הליקוטים ובספר המפתח].

ולהלכה עכ"פ אין לנו אלא כפסק השו"ע וכפירוש רש"י.

ואמנם נחלקו הראשונים האם האיסור דווקא כשלא נטל ידיו או אף כשנטל ידיו, דבמרדכי [סוף מגילה] כתב בשם הראב"ה דבנטל ידיו שרי ליגע, ובביאור הלכה [שם ד"ה טוב] כתב שכן משמע ברשב"א בשבת י"ד [ולכאור' כן מתבאר שם מדברי רש"י והרמב"ן עיי"ש], ומאידך בדברי התו' שם מבואר לאסור, ובכה"ל כתב שכ"ה להדיא בחי' הריטב"א במס' מגילה [בדף ז: ובעניי לא זכיתי לע"ע למצוא את הדברים בדברי הריטב"א שם], ולהלכה כתב שם המשנה ברורה [ס"ק ד'] שיש להחמיר בזה.

ואמנם כל זה כשאנו מוכרח ליגע בס"ת, אולם אם צריך ליגע בו לצורך תיקונו וכל כה"ג בודאי שרי ליגע בו, אלא דכתב בס' שערי אפרים [שער י' סט"ו] שיטול ידיו קודם, ומלשונו נראה לכאור' דחובה לעשות כן [וצ"ע אם כוונתו כדי לצאת ידי הסוכרים שבנטל ידיו שרי, דלשיטתם פשיטא שצריך לעשות כן גם כשבא לתקן, שהרי הדבר בידו, או דס"ל דלכו"ע גם כשמוכרח ליגע גנאי הדבר ליגע בו בסתם ידים], אולם במ"ב [שם ס"ק א'] כתב שטוב שיטול ידיו קודם, ומשמע שפירש שאין חובה בכך, אלא שרק טוב לעשות כן, וצ"ע מדוע לא כתב כפשטות דברי השע"א.

ב] יש לדון, האם ס"ת שנכתבו בו האותיות האחרונות חלולות [כנהוג לעשות כן בגמר כתיבתו קודם מעמד סיום כתיבת האותיות] כשר לקריאה.

ולכאור', מכיון שמעיקר הדין אין שיעור לעובי האות, כשר הס"ת כבר קודם, וקדושת ס"ת עליו לכל מילי.

אמנם ראיתי שכתבו בשם רבותינו הגדולים מרנן בעל הדרך אמונה ובעל האילת השחר שליט"א דכל זה בשאר אותיות, אולם באות י' כל שלא מילאנה לא כשר הספר, משום שהיא נראית כאות מ' סתומה קטנה, וכן שמעתי בשם מרן הגריש"א זצ"ל. [ואמנם קצ"ע דלכאור' הדבר תלוי בהכרעת קטן דלא חכים ולא טיפש אם נראית כ"י או כמ'].

ולפי זה יצא, דכל זמן שלא הושלמה האות י' דישראל [לעיני כל ישראל] אין לס"ת דין ס"ת, ומכאן ואילך כשר הספר.

[ויש להעיר לפי זה במה שנהגו לכבד את בעל הספר בכתיבת הל' האחרונה בתורה, דלהנ"ל ראוי לכבדו אף בכתיבת ה', דבה באמת מכשיר את הספר ונמצא כקיבלה מסיני].

ג] והנה בדין שאר כתבי הקודש אם מותר ליגע בהם בידיו, נחלקו בדבר רבותינו הראשונים, דברש"י מגילה [ג. ד"ה זאת] מבואר דה"ה בשאר כתבי הקודש אסור ליגע בהם ערום [וכדהוכיח מדבריו רע"א בחידושיו בשבת י"ד.], וכן צידדו התוס' [שבת י"ד. ד"ה האוחז], וכ"כ האגודה [שבת סימן כ'], וכ"כ

¹ כמקובל כיום לכבד רבים בסיום כתיבת האותיות. (אין כאן המקום לדון בשרשי מנהג זה, ועיין במובא בס' שרשי מנהג אשכנז ח"ד עמוד 324).

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

הריטב"א [מגילה ז: ד"ה ומיהו], וכן נראה מדברי הרמב"ן והרשב"א [שבת י"ד]. ומאידך בתו' בחגיגה כ"ד: [ד"ה דנתן] כתבו דבשאר כתבי הקודש מותר ליגע בידיו, וכ"כ הר"ש [ידים פ"ג מ"ה] וכן נראה מדברי הרמב"ם [שם], שלא הזכיר אלא ס"ת, עייש"ה, שו"ר שבשורת נוב"י מהר"ק אר"ח סי' ז' נסתפק קצת בדעת הרמב"ם, עייש"ה, וצ"ע], וכ"כ להלכה הרדב"ז [שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשע"א].

ויסוד המחלו' היא, שהלא מצינו שכל כתבי הקודש מטמאים את הידים, אלא שנחלקו הראשונים האם טומאת הידים היא משום דרבי פרנך [שהאוחז ס"ת ערום וכו', וא"כ מוכח שבכל המטמא את הידים אסור ליגע ערום], או דלא גזרו אלא לקודש מדין כל הפוסל את התרומה מטמאים את הידים לקודש [והספר הלא פוסל את התרומה מדין גזירת עכברים], דאם הגזירה לתרומה מדינא דרבי פרנך, הלא מבואר דדינא דרבי פרנך שייך בכל כתבי הקודש, אולם אם הוא רק לקודש משמע אדרבה דדינא דרבי פרנך אינו לא בס"ת.

וברמב"ם [פ"ט מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ה'] מצינו שיטה חדשה, דאמנם כל כתבי הקודש פוסלים את הידים לתרומה, אולם אין זה משום דינא דרבי פרנך, אלא הרחבה לגזירת עכברים, דאי לא הא לא קיימא הא. [ועיקר שיטתו צ"ב, דא"כ מדוע ביארה הגמ' בשבת שידיהם הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה משום דרבי פרנך, דתיפול' משום גזירת עכברים, וכבר האריכו האחרונים לבאר שיטתו, יעויין במצויין בס' המפתח שם].

ולהלכה כתב הרמ"א [שם] שאף שהמנהג להקל בזה, מ"מ טוב ליטול הידים קודם נגיעתו בשאר כתבי הקודש. [דלענין זה ודאי סמכ' על המקילים אף בס"ת ליגע אחר שנטל ידיו, וכדביאר בבה"ל שם]. ולפי זה כתב רע"א [שו"ת קמא סי' נ"ח] שטוב להיזהר לא ליגע במזוזה בלא נט"י.

[ד] ולכאו' לפי"ז פשוט שה"ה הנוגע בס"ת חסר חייב ליטול ידיו, דהלא אף הכותב פרשה שיש בה פ"ה אותיות או שמע או הלל לתינוק מטמאים את הידים [וכדכתב ברמב"ם פ"ט מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ו' והלכה ח'], וכ"כ ס"ת חסר.

אולם בביאור הגר"א [אר"ח סימן קמ"ב] כתב שס"ת שחסר בו כתב אחד אינו מטמא את הידים, והדברים לכאו' צע"ג, דמי גרע מכתב פרשה אחת.

ונראה שביאור הדברים הוא כמש"כ בחזון איש [ידים ה' י"ג] דהיכא שהספר כתוב כהלכות ס"ת ומיחסר במילתיה גרע [וכעין הא דאיתא בגיטין ס. לענין לקרות בו, ואף שס"ת שנמחק ונשתתיר בו פ"ה אותיות מטמא את הידים, וכדאיתא בגמ' ריש פרק כל כתבי, צ"ל דכיון שהיתה כבר בספר קדושת ס"ת לא פקעה קדושתו]. אלא דכתב שם החזו"א דכל זה באין דעתו להשלים, אולם בדעתו להשלים דינו ככל כתבי הקודש [דסברת מיחסר במילתיה היא שהוא עשוי להכשיל, ואין זה שייך כשעשוי להשלים, עייש"ה].

[ה] וראיתי לאחרוני זמנינו [כ"כ בהגהות לשו"ת רע"א בהו' מכוון המאור שם, וכ"כ הגר"א דינאל זצ"ל, ונדפסו הדברים בס' הזכרון שיצא לעי"נ] שכתבו שטעם הדבר שלא נהגו ליטול ידים קודם נגיעה במגילת אסתר, הוא משום שנהגו לעשות כל פרשיותיה סתומות, ולכן אין לה דין כתבי הקודש אלא דין אגרת ואינה מטמאה את הידים.

ולהנ"ל לכאו' אין לזה מקום, דלאחר שסוף סוף ניתנה ליכתב כל, בודאי לא גרע דינה מדין הכותב שמע או הלל תינוק להתלמד בו שמטמא את הידים. [וכ"כ מדברי המ"ב שם ס"ק ד' שטוב להחמיר וליטול ידים קודם הנגיעה במגילת אסתר, עייש"ה].

[ו] והנה בספר כף החיים [סימן קמ"ו] כתב שכל האיסור ליגוע בספר תורה, הוא רק כשבא לקיים בו מצוה כגון לקרוא בו, והוכיח כן ממה שאמרו "נקבר ערום מאותה מצוה", הרי שמדובר בשעת קיום המצוה.

והדברים צע"ג, דמכיון [שלפי פשוטם של דברים] טעם האיסור הוא מדין כבוד התורה [וכמבואר ברמב"ם ובשאר הראשונים], מאי נ"מ אם עסוק במצוה או לא, ומה שאמרו נקבר ערום מאותה נמצוה, היינו שזה עונשו, אולם לא שרק אז נאסר.

ומדברי רע"א [שאסר ליגע במזוזה בכניסה לבית] מבואר שנקט בפשיטות שלא כדבריו, וכן מבואר מדברי הפוסקים שלא התירו ליגע בס"ת בשעת תיקון אלא משום שא"א בענין אחר [וגם שם הצריכו ליטול ידיו קודם וכנ"ל], ומבואר דבלא"ה אסור.

העולה מכל הנ"ל לענ"ד, דלפי מה שכתב הרמ"א שטוב ליזהר בכל כתבי הקודש ולא ליגע בהם בלא נט"י, אף בסיום כתיבת ספר התורה מן הראוי להיזהר שכל הנוגע בספר יטול ידיו קודם, וכ"כ שיש ליזהר בכך לאחר שהושלמו כל היודיים שבס"ת, שאז בודאי יש קדושת ס"ת על הספר.

וכן התבאר שכל הנוגע במזוזה לבדקה וכדו' מן הראוי שיטול ידיו קודם, וכן הנוגע במגילת אסתר, וכמשנ"ת.